

Paweł Ruszkowski

JAK PRZEŁAMAĆ POLARYZACJĘ?

Rozpadają się instytucjonalne podstawy ustroju tworzonego przez Jarosława Kaczyńskiego. Skłócony rząd, rozpanoszone służby, niewydolni urzędnicy, zdezorientowani eksperci. To jeszcze chwilę potrwa, ale słyszymy już obezwładniający rytm chocholego tańca: „raz, dwa, trzy – Pegasus; raz, dwa trzy – utracone miliardy; raz, dwa, trzy – obniżki płac; raz, dwa, trzy – gaz i prąd w górę,„.

Decydujące znaczenie dla przyspieszenia procesu utraty zaufania społeczeństwa do PiS ma jednak drastyczny wzrost cen żywności, który z dnia na dzień obniża materialny standard życia wielu środowisk. Dotyka to przede wszystkim emerytów oraz osoby o niskich kwalifikacjach. Stanowi również poważne zagrożenie dla rodzin nie dysponujących oszczędnościami, np. klasy robotników. Wiadomo już, że presja inflacyjna będzie nam towarzyszyła przez cały rok 2022. Ta informacja właśnie dociera do szerokiej opinii publicznej.

Sytuacja zagrożenia ubóstwem wielu segmentów społecznych będzie miała w przeciągu kilku miesięcy ważne skutki dla stanu świadomości Polaków. Przygasną różnice ideowe, stracą powab nośne hasła o dumnym narodzie wstającym z kolan. Czy zatem pojawi się szansa, że wobec perspektywy poważnego zagrożenia podstaw naszej materialnej egzystencji osłabnie nienawiść pomiędzy „wrogimi plemionami” Polaków? Badania socjologiczne¹ Collegium Civitas wskazują, że wbrew politycznej praktyce ostatnich miesięcy istnieją sprawy, które nas łączą, o których można i warto rozmawiać.

W interpretacji zróżnicowania orientacji światopoglądowych wewnątrz klas i warstw społecznych przyjmujemy następujące założenia: a) daną orientację, dotyczącą określonej kwestii uznajemy za dominującą, jeżeli podziela ją 60% i więcej badanych, należących do danej klasy lub warstwy; b) jeżeli różnica pomiędzy dwiema orientacjami dotyczącymi określonej kwestii wynosi 20 pkt. proc. lub mniej, to mamy do czynienia ze zjawiskiem polaryzacji poglądów.

¹ Badanie „Barometr demokracji”, zrealizowane przez CBOS w dniach 18-28 października na próbie reprezentatywnej dorosłych Polaków (1157 osób).

Szczegółowa analiza danych pozwala zauważyć, że w kwestiach dotyczących funkcjonowania demokracji pomiędzy poszczególnymi klasami i warstwami występuje **zjawisko zbieżności poglądów**. Ponad 50% członków poszczególnych klas i warstw społecznych podziela następujące opinie:

- Uznanie, że urzędnicy administracji państwowej są dobierani według kryterium lojalności wobec partii rządzącej.
- Uznanie, że w programach informacyjnych mediów publicznych prezentowane jest najczęściej stanowisko rządu.
- Oczekiwanie konsultacji decyzji rządzących ze społeczeństwem.

W przypadku kilku struktur akceptacja powyższych opinii kształtuje się na poziomie powyżej 60%, co uznajemy za wskaźnik orientacji liberalnej badanych. Dotyczy to:

- Klasy właścicieli firm - akceptacja ww. opinii na poziomie 73%-84%
- Klasy wyższych specjalistów – akceptacja ww. opinii na poziomie 80%-88%
- Warstwy profesjonalistów z wyższym wykształceniem – akceptacja ww. opinii na poziomie 63%- 83%
- Klasy niższych specjalistów biurowych – akceptacja ww. opinii na poziomie 63% -75%.

Zauważamy też, że we wskazanych kwestiach, w świadomości tych struktur nie występuje zjawisko polaryzacji poglądów. Konstatacja ta potwierdza istnienie wyraźnej zbieżności poglądów czterech środowisk społecznych. Układ klas i warstw o zbieżnych poglądach określamy jako „**koalicję liberalną**”, czyli potencjalny sojusz sił społecznych, wspierających podzielane wartości. Potencjał polityczny tej koalicji, mierzony udziałem w badanej próbie, wynosi 18,8%.

Dalsza analiza wskazuje, że kwestia oczekiwania konsultacji rządu ze społeczeństwem jest wartością łączącą trzy kolejne struktury społeczne. Dotyczy to:

- Klasy robotników - akceptacja ww. opinii na poziomie 64%
- Klasy pracowników handlu i usług - akceptacja ww. opinii na poziomie 68%
- Warstwy emerytów - akceptacja ww. opinii na poziomie 62%

W dwóch kolejnych kwestiach poziom akceptacji orientacji liberalnej przez badanych, należących do tych struktur jest zbliżony. Dotyczy to:

- uznania, że urzędnicy administracji państwowej są dobierani według kryterium lojalności wobec partii rządzącej
- uznania, że w programach informacyjnych mediów publicznych prezentowane jest najczęściej stanowisko rządu

Poziom akceptacji powyższych opinii przedstawia się następująco: klasa robotników 62%/59%; klasa pracowników handlu i usług 56%/56%; warstwa emerytów 60%/52%. Zauważamy, że zbieżność poglądów dotyczy kilku aspektu funkcjonowania demokracji w Polsce, co pozwala określić te środowiska mianem „**koalicji partycypacyjnej**”. Jej potencjał polityczny mierzony udziałem w badanej próbie wynosi 48,1%.

Zauważamy, że w trzech analizowanych obszarach (konsultacje, urzędnicy, media publiczne) występuje podobieństwo poglądów pomiędzy koalicją liberalną a koalicją partycypacyjną. Oznacza to, że poza sferą problemów partyjno-obyczajowych istnieją obszary świadomości społecznej, w których dystans wytworzony w makroskali społecznej ulega zdecydowanej redukcji. **Wskazywanie opinii publicznej takich obszarów będzie z pewnością ważnym składnikiem strategii „budowania mostów”, która jest niezbędnym warunkiem spokojnego przejścia przez fazę upadku rządzącej formacji oraz skutecznego „sprzątnia po PiS”.**

Identyfikacja obszarów, gdzie możliwa jest komunikacja międzyśrodowiskowa nie oznacza przewyższenia zasadniczych różnic światopoglądowych, występujących w naszym społeczeństwie. Prezentowane dane dowodzą, że w przypadku koalicji liberalnej nie występuje zjawisko polaryzacji opinii wewnątrz poszczególnych klas i warstw. Natomiast w koalicji partycypacyjnej zjawisko polaryzacji pojawia się w kwestii roli państwa w sprawach obyczajowych obywateli.

Badani mieli do wyboru orientację: liberalną, związaną z opinią „Dobre państwo to takie, które nie zajmuje się sprawami obyczajowymi obywateli, związanymi z religią, orientacją seksualną i wartościami życiowymi” oraz antyliberalną zawartą w opinii „Dobre państwo to takie, które określa właściwe zachowania obywateli w sprawach związanych z religią, orientacją seksualną i wartościami życiowymi”. Mogli też wybrać środek skali, co oznacza odpowiedź ambiwalentną.

We wszystkich klasach i warstwach, zaliczanych do koalicji partycypacyjnej najwięcej wskazań uzyskała orientacja liberalna. Jednak jej przewaga nad orientacją antyliberalną była we wszystkich przypadkach mniejsza niż 20 pkt. proc., co traktujemy jako wskaźnik polaryzacji poglądów. Relacja pomiędzy trzema orientacjami (liberalną, antyliberalną i ambiwalentną) ukształtowała się następująco: klasa robotników 45%/29%/19%; klasa pracowników handlu i usług 50%/34%/15%, warstwa emerytów 43%/34%/17%.

Powyższe dane dobrze ilustrują istotę zjawiska polaryzacji. Dotyczy ono występowania przeciwstawnych poglądów w ramach jednego środowiska społeczno-zawodowego. Jeżeli weźmiemy pod uwagę klasę robotników, czy klasę pracowników handlu i usług, to w każdej z nich mamy do czynienia ze zbliżonym typem kwalifikacji, podobnym charakterem pracy, porównywalnym poziomem dochodów. Mimo zbliżonych cech położenia klasowego zauważamy w świadomości tych klas obecność odmiennych systemów wartości. Warto też odnotować 15%-19% orientację ambiwalentną, która może oznaczać brak wyrobionego zdania lub też niechęć do udziału w sporze dwóch antagonistów. Należy w związku z tym przyjąć, że polaryzacja wewnątrzklasowa/warstwowa jest i będzie przez czas dłuższy czynnikiem utrudniającym osiągnięcie równowagi systemu społecznego.

Poza układem dwóch potencjalnych koalicji pozostaje klasa właścicieli gospodarstw rolnych (udział w próbie 4,5%), która w trzech kwestiach reprezentuje orientację liberalną, zaś w dwóch polaryzację poglądów. Specyficzne podejście do kwestii demokratycznych występuje w przypadku osób o niskich kwalifikacjach (udział w próbie 15%). W czterech kwestiach osoby te przyjmują orientację umiarkowanie liberalną, zaś w odniesieniu do roli państwa mają poglądy spolaryzowane.

Selektywna zbieżność poglądów siedmiu klas i warstw społecznych dotyczy ważnych aspektów funkcjonowania demokracji. Nie można wykluczyć, że istnieje więcej kwestii, w których możliwa jest pokojowa formuła komunikacji pomiędzy tymi środowiskami (jest to przedmiotem dalszych badań). Strategia budowania mostów w przestrzeni społecznej odwołuje się do bogactwa partykularyzmów, które sprawiają, że więź międzysrodowiskowa wciąż pełni swą funkcję integracyjną. Póki co, jest to perspektywa bardziej obiecująca od propozycji ogłaszanych przez „klasy i warstwy” działające w przestrzeni politycznej.

Tabela Nr 1. Orientacje światopoglądowe klas i warstw społecznych w kwestii roli państwa w sprawach obyczajowych obywateli

Klasy i warstwy społeczne	Orientacja liberalna	Orientacja antyliberalna	Odpowiedź ambiwalentna
Klasa właścicieli firm	61	20	13
Klasa właścicieli gospodarstw rolnych	28	35	29
Klasa wyższych specjalistów	75	15	9
Klasa niższych specjalistów biurowych	63	18	14
Klasa pracowników handlu i usług	50	34	15
Klasa robotników	45	29	19
Warstwa profesjonalistów z wyższym wykształceniem	80	15	3
Inne kategorie osób niskich kwalifikacjach	42	32	21
Warstwa emerytów	43	34	17
Ogółem	50	33	17

Tabela Nr 2. Orientacja liberalna klas i warstw społecznych w wybranych aspektach funkcjonowania demokracji (%)

Klasy i warstwy społeczne	Aspekt I	Aspekt II	Aspekt III	Aspekt IV	Aspekt V
Klasa właścicieli firm	84	64	84	73	61
Klasa właścicieli gospodarstw rolnych	62	33	62	75	28
Klasa wyższych specjalistów	80	61	88	86	75
Klasa niższych specjalistów biurowych	63	63	66	75	63
Klasa pracowników handlu i usług	56	55	56	68	50
Klasa robotników	62	60	59	64	45
Warstwa profesjonalistów z wyższym wykształceniem	63	62	71	83	80
Inne kategorie osób niskich kwalifikacjach	52	52	56	57	42
Warstwa emerytów	60	48	52	62	43
Ogółem	62	54	62	69	51

W badanych kwestiach orientacja liberalna oznacza:

Aspekt 1. uznanie, że urzędnicy są dobierani według kryterium lojalności wobec partii rządzącej;

Aspekt 2. brak akceptacji dla zachowania policji wobec uczestników / uczestniczek protestów społecznych;

Aspekt 3. uznanie, że w programach informacyjnych mediów publicznych prezentowane jest najczęściej stanowisko rządu;

Aspekt 4. oczekiwanie konsultacji decyzji rządzących ze społeczeństwem;

Aspekt 5. brak akceptacji dla ingerencji państwa w sprawy obyczajowe obywateli. Orientacja antyliberalna oznacza akceptację opinii przeciwnych do liberalnych.

Analiza obejmuje klasy i warstwy, których udział w próbie wynosi powyżej 4%.